

**Een archeologisch inventariserend
veldonderzoek door middel van boringen
aan de Grote Bosweg te Heijenrath,
gemeente Gulpen-Wittem (L)**

A.J. Wullink & M. Stiekema

ARC-Rapporten 2009-100

Geldermalsen
2009
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologisch inventariserend veldonderzoek door middel van boringen aan de Grote Bosweg te Heijenrath, gemeente Gulpen-Wittem (L)

ARC-Rapporten 2009-100
ARC-Projectcode 2009/311

Tekst

A.J. Wullink & M. Stiekema

Afbeeldingen

A.J. Wullink & M. Stiekema

Redactie

A.J. Wullink

definitieve versie

Autorisatie — A. Ufkes

Uitgegeven door

ARC bv

Postbus 41018

9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Geldermalsen, 2009

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

Projectgegevens

Projectnaam	Heijenrath, Grote Bosweg
Projectcode	2009/331
Archisnummer	35596
Projectleider	drs. A.J. Wullink
Contact	0345-620101, a.j.wullink@arcbv.nl
Opdrachtgever	Econsultancy Swalmen, M. Stiekema
Contact	0475-504961, stiekema@econsultancy.nl
Bevoegd gezag	Gemeente Gulpen-Wittem, Ralf Defaux
Contact	043-8800600

Locatiegegevens

Toponiem	Grote Bosweg
Plaats	Heijenrath
Gemeente	Gulpen-Wittem
Provincie	Limburg
Kaartblad	62C
RD-coördinaten	N: 189282/309817 O: 189337/309780 Z: 189315/309723 W: 189249/309756
Oppervlakte	Ca. 0,5 ha

Beschrijving onderzoekslocatie

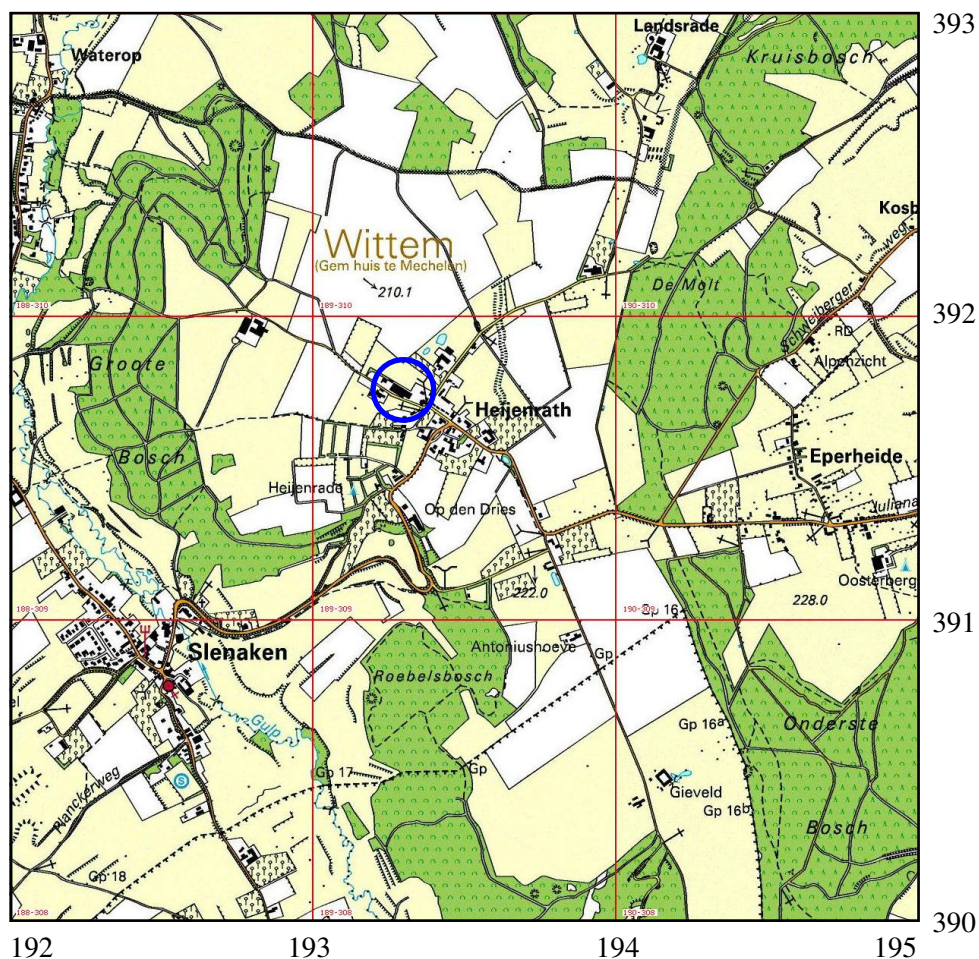
Geologie	Formatie van Boxtel (Pleistoceen) op Formatie van Tongeren, Afzettingen van Holset, (Tertiair) op Formatie van Gulpen (Krijt)
Geomorfologie	Schiervlakterest-plateau, bedekt met loess (9D1)
Bodem	Radebrikgrond (BLd6), Ooivaaggronden (Lh6)
Historische situatie	De onderzoekslocatie is voor het grootste deel altijd in gebruik geweest als akkerland. Het plangebied is pas laat 20e eeuw bebouwd met een stallencomplex en een rijbak.
Archeologische verwachting	Volgens de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) bevindt het plangebied zich in een gebied met een middelhoge indicatieve archeologische waarde

Legenda

Onderzoekslocatie

● Heijenrath

Afbeelding 1. Topografische kaart van de onderzoekslocatie en omgeving, voorzien van RD-coördinaten. Bron: Topografische Dienst Nederland.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

In opdracht van Econsultancy uit Swalmen heeft Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) een verkennend en karterend archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van boringen uitgevoerd aan de Grote Bosweg te Heijenrath (afb. 1). Aanleiding tot dit onderzoek vormt de voorgenomen herontwikkeling van de locatie. Op de locatie zijn momenteel een stallencomplex met binnen-rijbak en een buiten-rijbak aanwezig, welke zullen worden gesloopt. Ter plaatse van het stallencomplex langs de Grote Bosweg zullen drie woningen worden gebouwd. De rest van het terrein zal worden ingericht als (achter)tuin. Hierbij wordt het bodemprofiel deels afgegraven, waarbij mogelijk archeologische waarden worden bedreigd. Conform de Wet op de archeologische monumentenzorg dient het plangebied eerst te worden onderzocht op de aanwezigheid van archeologische waarden.¹ Het veldwerk is uitgevoerd op 28 mei 2009 doordrs. M. Stiekema van Econsultancy, onder leiding van drs. A.J. Wullink van ARC bv. Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.1).²

1.2 Onderzoeksgeschiedenis

In mei 2009 is een bureau-onderzoek verricht door Econsultancy.³ Het archeologisch verwachtingsmodel uit het bureau-onderzoek vormt het uitgangspunt voor dit inventariserend veldonderzoek en is hieronder weergegeven.

Op grond van de verzamelde archeologische en aardwetenschappelijke informatie is de volgende gespecificeerde verwachting opgesteld:

Uit de landschappelijke ligging binnen het Zuid-Limburgse loessgebied blijkt dat het plangebied vanaf het Laat-Paleolithicum gunstig is geweest voor jagers-verzamelaars en vanaf het Neolithicum voor landbouwers.

In het hele plangebied kunnen archeologische resten voorkomen uit alle archeologische perioden. De kans op het voorkomen van pre-Middeleeuwse resten is middelhoog en de kans op het voorkomen van resten uit de Middeleeuwen - Nieuwe tijd is hoog (vanwege de ligging in de kern van Heijenrath). De omgeving van het plangebied is getuige de vele vuursteenvondsten in ieder geval vanaf het Neolithicum bewoond geweest. De bewoning is geconcentreerd op de randen van het plateau en de overgang naar de dalen. Dit hangt ook mede samen met het daar dagzomen van sterk vuursteenhoudende lagen. De landschappelijke ligging van de waarnemingen in de omgeving van het plangebied onderschrijft dit beeld, op één

¹In werking getreden op 1 september 2007.

²De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl.

³Stiekema, M., 2009: *Archeologisch bureauonderzoek Grote Bosweg (ong.) te Heijenrath in de gemeente Gulpen-Wittem*, Econsultancy Rapport 09021134 (conceptversie).

na alle vuursteenfondsten zijn op de randen van het plateau gedaan. De top van het plateau is pas vanaf de Middeleeuwen ontgonnen.

De archeologische resten komen voor direct aan of onder het maaiveld. De vondstenlaag wordt verwacht in de eerste 30 cm beneden het maaiveld. Archeologische sporen (uitgezonderd diepe paalsporen en waterputten) worden binnen 50 cm beneden het maaiveld verwacht. De archeologische resten bestaan hoofdzakelijk uit aardewerk- of vuursteenstrooïgen. Organische resten en bot zullen door de relatief droge en zure bodemomstandigheden slecht zijn geconserveerd. Het complextype en de omvang kunnen niet nader worden gespecificeerd door de beperkte gegevens.

1.3 Doel van het inventariserend veldonderzoek

Het inventariserend veldonderzoek (IVO) dient ertoe het in het bureau-onderzoek voorgestelde verwachtingsmodel te verifiëren en met veldwaarnemingen te completeren. Het IVO bestaat uit drie stappen: verkennend, karterend en waarderend. Het verkennend onderzoek richt zich op de bodemopbouw en mogelijke bodemverstoringen die de archeologische treffkans kunnen beïnvloeden. Het karterend onderzoek stelt vast of er al dan niet archeologische waarden aanwezig zijn. Het waarderend onderzoek bepaalt de waarde van de archeologische resten.

1.4 Werkwijze

Het IVO is deels uitgevoerd als een verkennend booronderzoek, deels als een karterend booronderzoek. Hiertoe zijn op het bebouwde deel van het plangebied met behulp van een edelmanboor met een diameter van 7 cm drie verkennende boringen geplaatst tot maximaal 120 cm –mv. Op het (noordelijke) deel van het plangebied dat in gebruik is als weiland zijn met behulp van een edelmanboor met een diameter van 12 cm vier karterende boringen geplaatst tot maximaal 100 cm –mv. De boringen zijn, rekening houdend met de aanwezige verharding en de toekomstige nieuwbouw, verspreid over het terrein gezet om een juiste, algehele indruk van de bodemopbouw te kunnen krijgen. De karterende boringen in het noorden van het plangebied (boring 4–7) zijn hierbij met een tussenafstand van 15 m van elkaar geplaatst. De boorkernen zijn zorgvuldig uitgelegd, waarbij de opeenvolgende bodemlagen precies konden worden beschreven en opgemeten. Het opgeboorde materiaal is doorzocht op de aanwezigheid van archeologische resten door het te versnijden. Vervolgens is de bodemopbouw per boring beschreven en is er gelet op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot. De boringen zijn beschreven volgens de Archeologische Standaardbeschrijvingsmethode (ASB).

2 Resultaten inventariserend veldonderzoek

De locatie van de boringen is weergegeven in afbeelding 2. De resultaten van het verkennend booronderzoek zijn opgenomen in bijlage 1. In alle boringen werd zwak zandige leem (loess) aangetroffen. In vier boringen (4–7), was sprake van een intact bodemprofiel. In deze boringen werd tot 40 à 50 cm –mv een licht grijs-bruine bouwvoor aangetroffen. Hieronder is tot 100 cm –mv het oorspronkelijke moedermateriaal, de C-horizont, aangetroffen. Bij boring 4 en 5 bevatte deze laag roestvlekken. Dit is de zogenaamde gley-zone (Cg-horizont), het niveau waarbinnen in dit gebied hangwater fluctueert. In boringen 1–3 werd boven de oorspronkelijke loess-afzettingen een geroerd pakket aangetroffen. Bij boring 1 en 2 bestond deze laag uit een 40 cm dikke sterk tot uiterst puinhoudende laag, afgedekt met strooisel van de paardrijbak. Bij boring 3 bestond deze laag uit een 50 cm dik matig baksteenhoudend pakket, afgedekt door een 20 cm dikke laag baksteenbrokken en een 10 cm dikke laag opgebracht zand. De (ongestoorde) C-horizont werd bij de boringen 1-3 op een diepte van 70-80 cm -mv aangetroffen.

De loess in de ondergrond zijn eolische afzettingen van de Formatie van Boxtel. In deze loessafzettingen heeft zich ooivaaggrond gevormd. In drie boringen (1–3) is de bodem (recent) tot in de oorspronkelijke C-horizont vergraven. De verstoringsdiepte varieert van 70 cm in boring 1 en 2 tot 80 cm in boring 3.

In zowel de verkennende als de karterende boringen zijn, op het baksteen in de verstoorde laag na, geen archeologische indicatoren aangetroffen.

3 Samenvatting en conclusie

Volgens het bureau-onderzoek door Econsultancy ligt de locatie midden op een Schiervlakterest-plateau. Deze schiervlakte is een restant van het in het Tertiair opgeheven Leisteenplateau, bestaand uit kalksteenafzettingen uit het Krijt (Formatie van Gulpen). Gedurende het Tertiair heeft er onder (sub)tropische omstandigheden een intensieve chemische verwerking plaatsgevonden. De kalksteenafzettingen werden hierbij sterk aangetast. Wat overbleef waren afzettingen van meer resistente vuursteen in een bruin getint verweringsresidu van de kalksteen met lokaal uitgeloopte Tertiaire zanden, in dolinen voorkomend (Formatie van Tongeren). In de direct omgeving van het plangebied worden deze Tertiaire afzettingen en de onderliggende Krijtafzettingen van de Formatie van Gulpen aan het maaiveld aangetroffen, vooral aan de randen van de plateau's.

Uit de landschappelijke ligging blijkt dat het plangebied vanaf het Laat-Paleolithicum gunstig is geweest voor jagers-verzamelaars en vanaf het Neolithicum voor landbouwers.

In het hele plangebied kunnen archeologische resten voorkomen uit alle archeologische perioden. De kans op het voorkomen van pre-Middeleeuwse resten is middelhoog en de kans op het voorkomen van resten uit de Middeleeuwen - Nieuwe tijd is hoog (vanwege de ligging in de kern van Heijenrath). De omgeving van het plangebied is getuige de vele vuursteenvondsten in ieder geval vanaf het Neolithicum bewoond geweest. De bewoning is geconcentreerd op de randen van het plateau en de overgang naar de dalen. Dit hangt ook mede samen met het daar dagzomen van sterk vuursteenhoudende lagen. De landschappelijke ligging van de waarnemingen in de omgeving van het plangebied onderschrijft dit beeld, op één na alle vuursteenvondsten zijn op de randen van het plateau gedaan. De top van het plateau is pas vanaf de Middeleeuwen ontgonnen.

De archeologische resten komen voor direct aan of onder het maaiveld. De vondstenlaag wordt verwacht in de eerste 30 cm beneden het maaiveld. Archeologische sporen (uitgezonderd diepe paalsporen en waterputten) worden binnen 50 cm beneden het maaiveld verwacht. De archeologische resten bestaan hoofdzakelijk uit aardewerk- of vuursteenstrooiingen. Organische resten en bot zullen door de relatief droge en zure bodemomstandigheden slecht zijn geconserveerd. Het complextype en de omvang kunnen niet nader worden gespecificeerd door de beperkte gegevens.

Het verkennend- en karterend inventariserend booronderzoek heeft aangetoond dat de bodem buiten de huidige bebouwing onverstoord is en zoals verwacht bestaat uit een ooivaaggrond. Ter plaatse van de bebouwing en de paardrijbak is de bodem tot 70 à 80 cm –mv verstoord. De boringen op het onverstoorde deel van de locatie zijn karterend geplaatst. Hierbij zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. De trefkans voor archeologica in een boring is echter afhankelijk van de hoeveelheid hiervan. Dit verschilt per periode en nederzettingstype. Voor de onderzoekslocatie geldt dat, op basis van het booronderzoek, niet valt uit te sluiten dat er onder de verstoorde bovengrond nog archeologische sporen aanwezig zijn die samenhangen

met de bewoning in Heijenrath vanaf de Late Middeleeuwen.

4 Aanbeveling

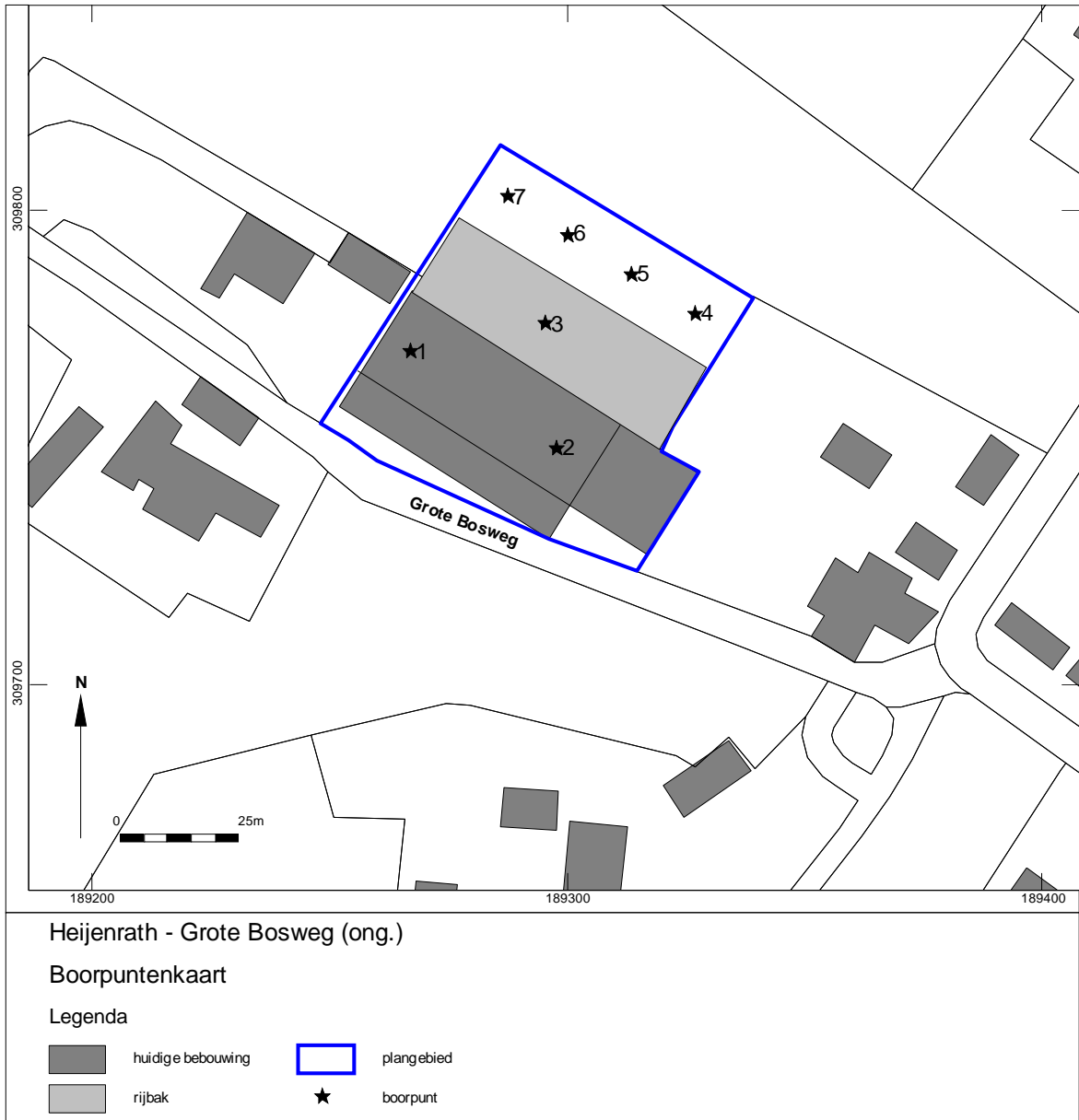
Door de ligging van de locatie aan de rand van de historische kern van Heijenrath valt niet uit te sluiten dat onder de verstoorde bovengrond diepere grondsporen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd bewaard zijn gebleven. Geadviseerd wordt om, indien de geplande bodemverstoringen dieper dan 50 cm –mv reiken, een vervolgonderzoek door middel van proefsleuven uit te voeren. Hiervoor dient een Programma van Eisen (PvE) te worden opgesteld dat door het bevoegd gezag, de gemeente Gulpen–Wittem, te worden getoetst. Als de toekomstige bebouwing niet wordt onderkelderd, is het ook mogelijk om de locatie op te hogen, zodat de fundering niet dieper dan 50 cm beneden het huidige maaiveld wordt aangelegd en er dus geen potentiële archeologische waarden worden aangetast. Het bevoegd gezag bepaalt of en in welke vorm vervolgonderzoek dient plaats te vinden of welke maatregelen moeten worden genomen om eventuele archeologische waarden te beschermen.

Literatuur

Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). Vierde, geheel herziene druk.

Brandt, R.W. et al. (red.), 1992. *ARCHIS. Archeologisch Basis Register, versie 1.0*. Amersfoort.

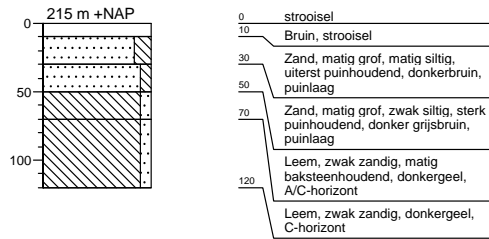
Mulder, E.F.J. de et al., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.

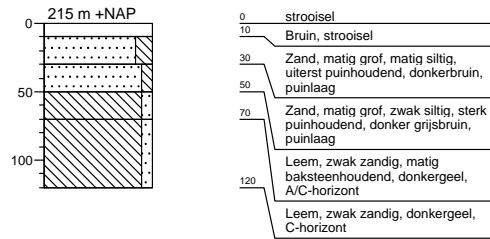
Afbeelding 2. Boorpuntenkaart. Door: M. Stiekema.

Bijlage 1 Boorprofielen

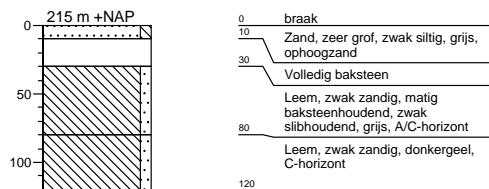
Boring: 1

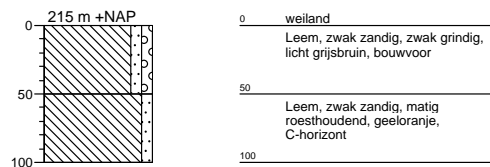
Boring: 2

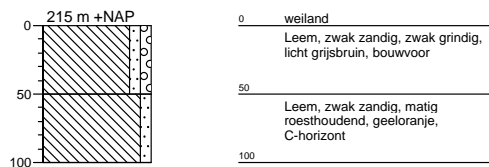
Boring: 3

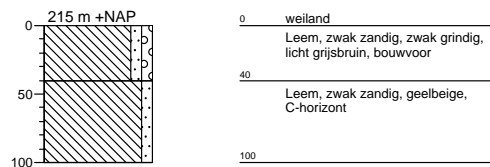
Boring: 4

Boring: 5

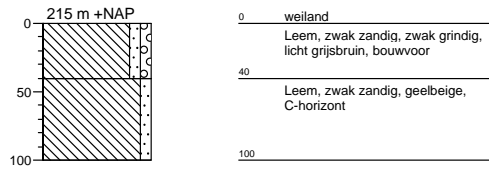

Boring: 6

Bijlage 1 Boorprofielen

Boring: 7

Legenda (conform NEN 5104)

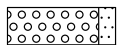
grind

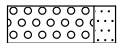
Grind, siltig

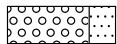
Grind, zwak zandig

Grind, matig zandig

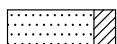

Grind, sterk zandig

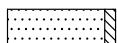

Grind, uiterst zandig

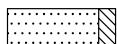
zand

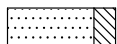
Zand, kleiig

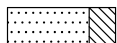
Zand, zwak siltig

Zand, matig siltig

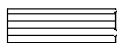

Zand, sterk siltig

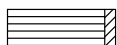

Zand, uiterst siltig

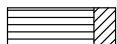
veen

Veen, mineraalarm

Veen, zwak kleiig

Veen, sterk kleiig

Veen, zwak zandig

Veen, sterk zandig

klei

Klei, zwak siltig

Klei, matig siltig

Klei, sterk siltig

Klei, uiterst siltig

Klei, zwak zandig

Klei, matig zandig

Klei, sterk zandig

leem

Leem, zwak zandig

Leem, sterk zandig

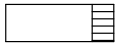
overige toevoegingen

zwak humeus

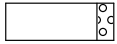
matig humeus

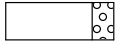
sterk humeus

zwak grindig

matig grindig

sterk grindig

geur

- geen geur
- ◐ zwakke geur
- ◑ matige geur
- ◒ sterke geur
- ◓ uiterste geur

olie

- geen olie-water reactie
- ◻ zwakke olie-water reactie
- ◼ matige olie-water reactie
- ◽ sterke olie-water reactie
- ◾ uiterste olie-water reactie

p.i.d.-waarde

- ⊠ >0
- ⊡ >1
- ⊢ >10
- ⊣ >100
- ⊤ >1000
- ⊥ >10000

monsters

- ▮ geroerd monster
- ▮ ongeroerd monster

overig

- ▲ bijzonder bestanddeel
- ◀ Gemiddeld hoogste grondwaterstand
- ≡ grondwaterstand
- ◆ Gemiddeld laagste grondwaterstand

- ▨ slib
- ▩ water

Bijlage 2. Een overzicht van geologische (chronostratigrafische) en archeologische periodes. Door: A.J. Wullink. Gebaseerd op: Brandt et al. 1992; De Mulder et al. 2003; Berendsen 2004.